

ეპიფანია ჩხაიძე ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის შესახებ

I. წინათქმა

1973 წელს, როდესაც პირველი კურსის სტუდენტი ვიყავი, საჯარო ბიბლიოთეკაში წავაწყდი წიგნს: გ. ჟორდანიას, აქვს თუ არა საქართველოს კანონიერი უფლება მოითხოვოს ავტონომია (მცირე ისტორიულ-იურიდიული მიმოხილვა), თბ., 1917, რომელშიც ამოვიკითხე: „...როცა ჩვენ მოვითხოვთ საქართველოს დათრგუნულ უფლებათა აღდგენას, ჩვენ ისტორიის ჩარხის დაბრუნება კი არ გვინდა, მეფობისა და ბატონყმობის დაბრუნება კი არ გვსურს, როგორც ამას ხანდისხან დაუფიქრებლად წამოისვრიან ხოლმე ჩვენის მრწამსის მონინა-ალმდეგენი“¹. მართალი გითხრათ, დავლონდი. ბატონყმობაზე რა მოგახსენოთ, მაგრამ რაც შეეხება მეფეს, ჩემ თავს ასეთი კითხვა დავუსვი: ნუთუ შესაძლებელია, რომ ისეთი პატრიოტი ქართველი, როგორადაც წიგნის ავტორი წარმოგვიდგება, მეფობისა და, მით უმეტეს, ბაგრატიონთა ტახტის განახლების წინააღმდეგ გამოდიოდეს?

გამოხდა ხანი. ლაპარაკი მეფის ინსტიტუტის რესტავრაციის შესახებ საქართველოში 1989 წლის 9 აპრილის შემდეგ დაიწყო და მონარქისტული პარტიაც შეიქმნა. „პუტჩის“ შემდეგ ამ იდეას თითქოს მეტი მომხრე გამოუჩნდა. ერთ დროს მას მხარი შევარდნაძემაც დაუჭირა. მაშინდელი ცნობილი სახეები: გია ჭანტურია, ჯაბა იოსელიანი და სხვები აცხადებდნენ, – მეფის საყოველთაო ავტორიტეტი საქართველოს გააერთიანებს და განამტკიცებსო.

უკვე ის დრო იყო, როდესაც მე ასეთი კითხვა მეზადებოდა: ვინ გაარკვია და საიდან ჩანს, რომ მეფეს საქართველოში აქვს ავტორიტეტი და ისიც საყოველთაო?

ეს თემა თითქოს დავინწყებას მიეცა, მაგრამ განახლდა, როდესაც საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა ილია II-მ, 2007 წლის 7 ოქტომბერს, მოგვიწოდა: დავინწყოთ ზრუნვა ბაგრატიონთა სამეფო ტახტის აღდგენისათვის! მისი განმარტებით, საქართველოსთვის მმართველობის საუკეთესო ფორმა იქნება კონსტიტუციური მონარქია. მან იქვე დააზუსტა, თუ როგორ წარმოუდგენია მას მეფის ფუნქცია აღნიშნულ ფორმაციაში: „მეფე მეფობს, მაგრამ არ მართავს. მეფე არის ქვეყნის ერთიანობის გარანტი და თითოეული ადამიანის მფარველი“².

რადგან ეს აზრი ადგილობრივი მართლმადიდებელი ეკლესიის მეთაურმა შემოგვთავაზა, წარმოიშვა ისეთი შთაბეჭდილების შექმნის საფრთხე, რომ მეფე და მონარქია თითქოს ეკლესიის შინაგანი იდეაა; იგი ან ღვთისგან მოდის, ანდა ღმერთს ეს იდეა მოსწონს და ესათნობა.

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის პროფესორი.

¹ ჟორდანია გ., აქვს თუ არა საქართველოს კანონიერი უფლება მოითხოვოს ავტონომია (მცირე ისტორიულ-იურიდიული მიმოხილვა), თბილისი, 1917, 23.

² „საპატრიარქოს უწყებანი“, №31, 11-17.X, 2007, 3-4.

სწავლული ადამიანისათვის, ვინც ბიბლიის ისტორიულ წიგნებსა და ეკლესიის ისტორიას ასე თუ ისე იცნობს, ნათელი უნდა იყოს, რომ ეს ასე არ არის. ამის მიუხედავად ფაქტია, რომ აღნიშნულ იდეას ქართველი საზოგადოების გარკვეულ ნაწილში მხარდაჭერა აქვს. ამიტომ საჭიროდ მივიჩნიეთ, რომ ამ თემას გამოვხმაურებოდით სტატიით „რას გვასწავლის ბიბლია მეფისა და მონარქიის შესახებ?“³

იმის გასარკვევად, თუ რას ფიქრობდნენ მეფის ინსტიტუტის რესტავრაციაზე საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის მეზრძოლი საერო და სასულიერო პირები, აღნიშნულ სტატიაში დავიმოწმეთ და განვიხილეთ სტატია: ეპიფანე ჩხაიძე, საეკლესიო რეფორმა.⁴ იგი გამოირჩევა საგნის ცოდნით და პროფესიონალიზმით, რის გამოც ბუნებრივად ჩნდება სურვილი, ცოტა რამ მაინც ვიცოდეთ მისი ავტორის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ.

II. ეპიფანე ჩხაიძე

ეპიფანე სილიბისტროს ძე ჩხაიძეს (1871-1937) დამთავრებული ჰქონდა სასულიერო სემინარია, ნაკურთხი იყო მღვდლად, ჰქონდა დეკანოზის ხარისხი და იღვწოდა როგორც სასულიერო, ისე საგანმანათლებლო ასპარეზზე. იმდროინდელი პრესის მიხედვით, 1897 წლიდან ის ცხოვრობს გურიაში, ჰყავს მრევლი და არის მასწავლებელი. იგი ცნობილია როგორც წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების აქტივისტი და რწმუნებული; აკურთხებს ლანჩხუთის თეატრის შენობის და მხარს უჭერს საეკლესიო ცხოვრების განახლებას; აწარმოებს დიალოგს ეგზარქოსთან და მეფისნაცვალთან ავტოკეფალიის თაობაზე და იღვწის ამ იდეის რეალიზაციისათვის. სასულიერო კარიერის ბოლო ეტაპზე მსახურობდა ლანჩხუთის ეკლესიის წინამძღვრად, ვიდრე საბჭოთა ხელისუფლება ამ ეკლესიას დახურავდა.⁵

ინტერნეტში განთავსებული მასალიდან ვგებულობთ, რომ ყოფილი მღვდელი ეპიფანე სილიბისტროს ძე ჩხაიძე (1871-1937) დახვრიტეს 1937 წლის 31 ოქტომბერს სტალინის ხელმოწერით და სოციალისტური სამშობლოს ღალატის ბრალდებით.

III. შინაარსით გამორჩეული სტატია

ჩვენს ხელთ არსებული მასალის მიხედვით, ეპიფანე ჩხაიძის დასახელებული ნაშრომი – „საეკლესიო რეფორმა“ – სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოსული არ არის, რაც მის მიმართ ყურადღების გამახვილების დამატებით სტიმულს გვაძლევს.

პუბლიკაციას ახლავს შენიშვნა: „ადგილს ვუთმობთ, რადგან ამ ჟამად სათანადო უწყებაში მუშავდება საეკლესიო რეფორმის საკითხი დამფუძნებელ კრებაში წარსადგენად. რედ.“. ამდენად, ეს სტატია მოცემულ საკითხზე პაექრობის ნაბალი-

³ „რეზონანსი“, №161, 16.VI, 2008.

⁴ „სახალხო საქმე“, №860, 26.VI, 1920, 2-3.

⁵ სიჭინავა ა., ჩხაიძეთა საგვარეულო, თბილისი, 2002, 17-19.

სებისათვის გამოქვეყნდა, რაც დასახელებული გაზეთის რედაქტორის, სამსონ ფორცხალავას, დამსახურებადაც უნდა ჩაითვალოს.

პუბლიკაცია გვაუწყებს ავტორისეულ ხედვას მისი ეპოქის სარწმუნოებრივი ვითარების შესახებ და ამ ვითარების გამომწვევი მიზეზების მოძიების მცდელობასაც შეიცავს. იქ, კერძოდ, ვკითხულობთ: „ჩვენი ეკლესიის ცხოვრების დაცემა აშკარა ფაქტია. თუ და[ე]უახლოვდებით ხალხს, კარგად გავეცნობით მის აზრს, შეხედულებას და სულიერ მისწრაფებას, დავრწმუნდებით, რომ ის გულგრილობას იჩენს სარწმუნოებისა და ეკლესიური საკითხისადმი. ეკლესიის მართვა-გამგეობის ფორმის შეცვლამ დემოკრატიულ ნიადაგზე, რაც მოახდინა საეკლესიო კრებამ 1917 წ., ვერავითარი გავლენა ვერ იქონია ზემოთქმული მოვლენის გამოსასწორებლად. (...) უმთავრეს მიზეზად უნდა ჩაითვალოს ის, რომ ხალხის სულიერ მოთხოვნილებას ვერ აკმაყოფილებს ჩვენი ეკლესიის მოძღვრება და წყობილება. ხალხის გონება გაიზარდა (...), ის გაიმსჭვალა სოციალისტურ მოძღვრებით.“

ამავე პუბლიკაციაში თანადროული საეკლესიო ცხოვრების მიმართ კონკრეტულ ბრალდებებსაც ვხედავთ:

„ეკლესიამ დაკარგა თავის პირვანდელი სახე, სახელმწიფოსთან დაკავშირების შემდეგ ის შეიქმნა სახელმწიფოს ცუდ მსახურად. მას ხალხის მავნებელ ზრახვათა, მისწრაფებათა და განკარგულებათა ცხოვრებაში გამტარებელ იარაღად ხმარობდნენ. ეკლესია კონსერვატულია, ებლაუტება რეაქციას, ცხოვრების ძველ ფორმებს, წინააღმდეგია პროგრესის (...).“

სტატია შეიცავს რეკომენდაციებს, რომელთა დედააზრი ასეთია: ეკლესია სახელმწიფოსაგან გაყოფილი უნდა იყოს. ამ აზრს და პოზიციას, უპირველეს ყოვლისა, ქრისტეს მოძღვრება გვკარნახობს. სწორედ ამაზე მიგვანიშნებს მისი სიტყვები: „მიეც კეისრისა კეისარსა და ღვთისა ღმერთსა“ (მათე, 22:21) „ამიტომ, – დასძენს ავტორი, – ეკლესიამ თავისი თავი უნდა გამოყოს სახელმწიფოსაგან, ის უნდა იყოს თავისთავის პატრონი და თვით მოქმედი. (...) სახელმწიფოსთან კავშირი მას ავტორიტეტს გაუტეხს. (...) ასეთი შეხედულება ამ საკითხზე გამოსთქვა საქართველოს სამღვდელოების წარმომადგენელთა კრებამ, რომელიც მოხდა 1905 წ. დეკემბერში და ასეთი შეხედულება ნაგულისხმევია საქართველოს საეკლესიო 1917 წ. კრების დადგენილებებში“.

თანამედროვე ეკლესიამ მეტად უნდა იზრუნოს ადამიანის ზნეობრივი და გონებრივი განვითარებისათვის. ეკლესიას კი, ავტორის შეფასებით, თითქოს დაავიწყებია ქრისტეს სიტყვები: „იყვენით თქვენ სრულ, ვითარცა მამა თქვენი ზეცათა სრულ არს“ (მათე 5:48). ამიტომ ეკლესიამ ყურადღების ცენტრში უნდა დააყენოს ადამიანი.

ქვეყნის პოლიტიკური მოწყობის ავტორისეული ხედვის გასარკვევად და ინფორმაციის თვალსაზრისითაც საყურადღებოა სიტყვები:

„თუმცა ქრისტე პირდაპირ არ შეჰხებია ბევრს სოციალურ და პოლიტიკურ საკითხებს და მათ შორის საკითხს მეფის უფლებების შესახებ, მაგრამ მისი ქადაგება ქვეყნად ღვთის სასუფეველის დაარსების შესახებ და სხვა ადგილები სახარებისა ჰგულისხმობს მეფის უფლების უარყოფას. აშკარად ეს აზრი გამოთქვა

სამოელმა ებრაელების მიმართ, რომლებმაც მოსთხოვეს მას მეფობის შემოღების ნებართვა. (...) ამ ნაირად ქრისტიანულ ეკლესიას არა აქვს საფუძველი დაიცვას მეფობა. ეს საკითხი სხვათა შორის განიხილა საქართველოს საეკლესიო კრების წინასწარმა კრებამ, რომელიც მოხდა ივნისს 1917 წ. და როგორც მახსოვს, ის აზრი გამოითქვა, რომ ეკლესიის თვალსაზრისით საუკეთესო სახელმწიფოებრივ ფორმად უნდა ჩაითვალოს დემოკრატიული რესპუბლიკა“.

ავტორს მიაჩნია, რომ ქრისტეს მოძღვრებისა და მცნებების ყველაზე სრულყოფილად განხორციელება სოციალიზმის პირობებშია შესაძლებელი.

სტატია მთავრდება სურვილით: დღევანდელი ეკლესია მოციქულების გზას უნდა დაადგეს; „გარეგან ფორმებს დაუთმოს ნაკლები ადგილი და ეცადოს, ქრისტეს მცნებანი საქმეში განახორციელოს, ყოველ საქმეს შთაბეროს ჭეშმარიტი ქრისტიანული სული ცხოველი, ყოველი თავისი დაწყებულება შეჰმოსოს ქრისტიანული იერით და ელფერით.“

IV. ბოლოთქმა

გვაქვს საფუძველი ვიფიქროთ, რომ განხილული სტატიის სულისკვეთება თანხმობაშია იმდროინდელი მართლმადიდებელი ერისა და ბერის წამყვანი ნაწილის პოზიციასთან. ეს პოზიცია ბიბლიური და ქრისტიანული პოზიციაა, რომელიც მკაფიოდ მეტყველებს, რომ მეფე და ეკლესია, სახელმწიფო და ეკლესია სხვადასხვა მოვლენები და ერთმანეთის მიმართ შინაგანად დაპირისპირებული მოცემულობები არიან. მათ შორის ისეთივე ურთიერთობაა, როგორიც ქრისტესა და წუთისოფელს, მის მოციქულებს და წარმართებს, იმ ქვეყანასა და ამ ქვეყანას შორის (შეად., იოანე 15:18-19). ვიდრე წუთისოფელი იარსებებს, ეს ორი მოვლენა (ეკლესია და სახელმწიფო) ერთმანეთთან სრულ თანხმობასა და სიმფონიაში ვერასოდეს მოვა; მათ შორის დაპირისპირება მუდამ იქნება და ქრისტიანის წინაშე ამ დაპირისპირების განმუხტვის პრობლემაც მუდამ იდგება. ცხოვრების ფილოსოფია და ისტორია გვეუბნება, რომ მეფე და მონარქია, როგორც წესი, ხსენებულ მუხტებს ამძაფრებს, დემოკრატია და რესპუბლიკა, როგორც წესი – ანელებს.

EPIPHANE CHKHAIDZE ON THE RELATION OF CHURCH AND STATE

Recently, the Georgian Orthodox Church has become especially active in a matter of restoring the monarchy in Georgia. To clarify what lay and ecclesiastical people fighting for autocephaly of the Georgian Orthodox Church thought about the restoration of royal institution, in the present article we recalled and examined the article: Epiphane Chkhaidze, Ecclesiastical Reform ("Sakhalkho Sakme", №860, 26.VI, 1920, 2-3.)

It is prominent with its knowledge of the matter and professionalism naturally leading to a desire to know even a bit about life and activity of its author. The work considers the person of Epiphane Chkhaidze, the main aspects of his biography and his attitude with the institution of the king on the basis of his considerations as a cleric.

Keywords: Ephipane Chkhaidze, Georgian Church, Church and State, Orthodox Church.

* Professor of Sul Khan-Saba Orbeliani University.